

RELIGIOSITEIT

Commissie Zingeving, november 2019

In 2017 heeft het Apostolisch Genootschap in zijn Geloofsgrondslag in enkele zinnen gekenschetst wat religiositeit in zijn kring inhoudt.¹ De commissie Zingeving van de Van Oosbreestichting voelde behoefte aan verdere uitwerking van dit begrip en heeft in dit artikel haar opvatting verwoord. Met 'we' duiden we de opvattingen van de commissie aan.

Verwondering

We voelen verwondering voor het bestaan van het al. Het al omvat het heeal met voor ons als belangrijkste de zon, de aarde, de natuur en de mensen. Het omvat ook de processen in de tijd: het leven, groei en ontwikkeling, de evolutie, wat de mens in de loop van de tijd ontdekt en ontwikkeld heeft. Denk bijvoorbeeld aan alles wat je met je handen kunt doen, aan het wonder van de celdeling en de erfelijkheid, aan een vliegtuig dat opstijgt, aan het vermogen tot denken en liefhebben, aan het proces van geboren worden, een periode leven en dan weer als persoon verdwijnen.

We beseffen dat mensen veel weten, maar nog veel meer niet weten. Het is indrukwekkend wat is ontdekt over de samenhang van al wat leeft, maar de geschiedenis maakt duidelijk dat er nog veel meer moet zijn waar we geen notie van hebben. Soms ervaren we het onzegbare of onbegrijpelijke, persoonlijk of met anderen. We ervaren tot onze verwondering dat we onderdeel zijn van een gigantisch proces, dat we kwetsbaar zijn, maar ervaren tevens de, naar menselijke maatstaven, stabiliteit van het geheel. Het raakt ons diep en vervult ons met groot ontzag.

Al door het zeggen van het woord
Deelt men, scheidt men en schendt
Het alomvattende, dat men niet kent,
Dat ik aanwezig weet of alleen maar vermoed,
Dat ik niet uitspreken kan en toch uitspreken moet,
Dat mij beheerst en mij te luisteren gebiedt.
Maar als ik zoek en luister, dan vind ik het niet.

Een troost blijft:

Er is in ieder woord een woord,
Dat tot het onuitspreekbare behoort;
Er is in ieder deel een deel
Van het ondeelbare geheel,
Gelijk in elke kus, hoe kort,
Het hele leven meegegeven wordt.²

---

¹ www.apgen.nl / Ontmoeting en levenskunst / Religieus-humanistische zingeving / Wat geloven wij?

² Want alles is fragment. Abel J. Herzberg, *Drie rode rozen*, Singel Uitgevers, 1975.

Verbijstering

Soms zijn we verbijsterd over natuurrampen en over wat mensen elkaar aandoen. Het besef van kwetsbaarheid brengt de mens ertoe manieren te zoeken om veilig te leven. Die manieren hangen af van wat de grootste dreiging lijkt. In de oertijd was dat de natuur en creëerde de mens een zonnegod, een regengod, enz. Daarnaast bleven ziektes een groot probleem, ook in de tijd dat er slechts één god aanbeden werd. Denk aan medicijnmannen, gebedsgenezing en de wonderbaarlijke genezingen die Jezus verrichtte en die hem mede goddelijke status gaven. Inmiddels heeft de mensheid zoveel kennis en vaardigheid verworven dat het grootste gevaar voor haar voortbestaan haar eigen gedrag is. Mensen realiseerden zich dat massaal na beide wereldoorlogen, toen gebleken was wat volkeren andere volkeren aangedaan hadden en ze zich verbijsterd afvroegen waarom God dit toeliet. Er was een godsbegrip nodig waarbij de mens niet meer lijdzaam aan God hulp vraagt, maar zelf actief zijn levenswijze aanpast. Apostel L. Slok sloot hierbij aan toen hij in 1949 in het Goffertstadion de zin 'Wij zijn er voor God' lanceerde. Dat maakte diepe indruk op de aanwezigen en kenmerkt zijn 'God-als-mens-evangelie'.

Wij zijn er voor God, dat is voor de mensen:
de branding des levens, daar is onze plaats!
Geen koest'ring van eigen verlangens of wensen,
maar strijdkrachten Gods metterdaad en geen praats.

Het brandt in ons hart, o God, om te schenken,
verbrekend de muur die de doorbraak nog stuit.
Naar Godd'lijke groei en ontplooiing in denken!
Het koninkrijk Gods in de mens moet er uit.⁴

In de daaropvolgende decennia bleek hoezeer de mensheid door haar gedrag haar eigen voortbestaan bedreigt. De Club van Rome liet de mensheid in 1972 uit haar droom ontwaken.⁵ Overbevolking dreigt met als gevolg tekorten aan voedsel en schoon water en massa-emigratie uit Afrika. De mensheid gebruikt fossiele bronnen zoals olie, gas en mineralen alsof die onuitputtelijk zijn. De energievoorziening zal anders ingericht moeten worden. De mensheid produceert plastic alsof dat vanzelf weer oplost. Vervuiling van oceanen vraagt om een oplossing. De mensheid genereert koolstofdioxide, methaan en andere gassen alsof dit geen nadelig effect zou hebben op de atmosfeer. Er is aanzienlijke insectensterfte en verlies van biodiversiteit. Productieprocessen worden op zo'n grote schaal uitgevoerd dat het op veel fronten tegelijk mis lijkt te gaan. Hergebruik van materialen is noodzakelijk. De opwarming van de aarde en daarmee gepaard gaande verzuring van de oceanen zal getemperd moeten worden. Er is een ander economisch fundament nodig, gebaseerd op welzijn in plaats van welvaart⁶. Vooruitgang kan alleen bereikt worden als de mensheid vrede bewaart. We hebben de neiging om het eigen comfortabele leven ongewijzigd voort te zetten, maar je laat daarmee komende generaties een onleefbare wereld na.

---

⁴ Eerste twee strofen van een mannenkoorlied, zie <https://www.apgen.nl/over-ons/muziekbieb/losse-muziek/wij-zijn-er-voor-god/>

⁵ Club van Rome, *Grenzen aan de groei*, Het Spectrum, 1972.

⁶ Y.N. Harari, *Homo Deus, Een kleine geschiedenis van de toekomst*, Thomas Rap, 2017, blz. 216-222.

Religieus besef

We hebben niet om het leven gevraagd; het is ons toegefallen. Er zijn veel redenen voor dankbaarheid. Dankbaarheid jegens mensen die vóór ons geleefd hebben en ons in staat gesteld hebben onder zeer comfortabele omstandigheden te leven. Dankbaarheid jegens onze medemensen die ons leven veraangenamen door vriendschap en diensten. Maar de dankbaarheid geldt ook het bestaans- en levensmysterie zelf dat dit alles mogelijk maakt. Herhaaldelijk is gebleken dat bij een nieuw probleem, zoals een nieuwe ziekte, er ook een oplossing, zoals een geneesmiddel, voor gevonden kan worden. We hebben de overtuiging dat bij wijs gebruik van wat ons ten dienste staat een goed en gelukkig leven voor alle mensen gerealiseerd kan worden. Dat lukt echter alleen als we met respect omgaan met wat de aarde ons biedt. “Kom niet dichterbij, en trek je schoenen uit, want je staat op heilige grond.”⁷ De veelheid aan problemen waarmee de mensheid in deze tijd geconfronteerd wordt vraagt mensen die willen denken en handelen in het algemeen belang en willen dat hun belangrijke beslissingen geworteld zijn in het (religieuze) besef het leven gekregen te hebben en deel te zijn van het al. Die instelling resulteert in gedrag met als kenmerken: compassie, solidariteit en duurzaamheid.

Al of niet ‘God’

“De schepping ervaren we als een niet te bevatten mysterie, dat ons met ontzag vervult. We beseffen dat alle leven een eindig deel is van een oneindig, ondeelbaar geheel. Omdat we geloven dat alle leven uit één oorsprong voortkomt, willen we elk mens als gelijkwaardig zien en steeds weer zoeken naar wat ons verbindt. (...) Als we het woord ‘God’ gebruiken, doen we dat om een naam te geven aan dat wat ons overstijgt en ontroert om zo, binnen de menselijke werkelijkheid, ruimte te maken voor het onzegbare.”⁸

Het gebruik van het woord ‘God’ is zeer persoonlijk. Voor sommigen is het een dierbaar woord dat de essentie van het bestaan en het leven aangeeft. Anderen vermijden het liever, omdat het associaties oproept met een persoonlijke God. Er zijn mensen die geloven dat de mens de opdracht heeft Gods onvoltooide schepping te voltooien. Er zijn er ook die ervan overtuigd zijn dat het leven geen zin op zichzelf heeft, maar dat die zingeving, individueel en gezamenlijk, thuishoort in het menselijk domein. Sommigen associëren God met goedheid en liefde, anderen beschouwen God als een universele macht die in alles en overal werkzaam is, ook in de mens zelf. Juist vanwege de veelzijdigheid van gevoelens die aan het woord ‘God’ verbonden zijn, is het wijs om het woord niet ondoordacht te gebruiken. In liederen van het Apostolisch Genootschap wordt God niet meer als een persoon aangesproken, maar wordt zijn naam wel gebruikt om het overstijgende, het onzegbare aan te duiden.

Soms noem ik het God
Soms noem ik het Almacht,
de Oorsprong, het Al.
Hoe ik het ook benoemen zal,
'k ben wezenlijk deel

---

⁷ Exodus 3:5, *Bijbel in gewone taal*, Nederlands Bijbelgenootschap, 2014.

⁸ Zie voetnoot 1.

van d' onmeetbare kracht,
dat alles omvattende leven.

(...)
Hoe ik het ook benoemen zal,
ik mag in mezelf en in al wat ik zie,
in ontroering die grootsheid beleven.⁹

Religieus gevoel

Voor apostolischen is religiositeit dus niet noodzakelijk gebonden aan gebruik van het woord God, maar verwijst het eerder naar religieus besef en religieus gevoel. Religieus gevoel noemen we de ervaring van het overstijgende, van het je deel voelen van een gigantisch proces in ruimte en tijd. Dat kan je overkomen bij het beleven van natuur, kunst, in contact met mensen als een mooie zielservaring, maar ook bij het beleven van diep verdriet bij dood, ernstige ziekte, scheiding, natuurrampen, bij menselijke ellende. Je kan dat overstijgende ervaren in jezelf. Het kan resulteren in een gevoel van berusting, van overgave, maar ook in vertrouwen en energie. Overigens zijn religieus gevoel en religieus besef wel te onderscheiden, maar niet te scheiden. Juist de combinatie maakt religie krachtig.

Bepaalde aspecten van God of het goddelijke worden vaak benadrukt, omdat ze belangrijk zijn voor de menselijke samenleving. Dat is in de eerste plaats God als Levensmacht, in de tweede plaats God als Liefdemacht. Het laatstgenoemde wordt wel de hoogste uiting van God genoemd. Het mooie is dat die liefdemacht in vrijwel elk mens werkzaam is.

Ik bid U aan, o Macht der liefde,
die zich veelvoudig openbaart,
die mij, hoe and'ren mij ook grieven,
voor angst en bitterheid bewaart.
U vult m'n hart met vreugdezangen,
stilt zo menig zielsverlangen.

Die liefde is een rijke zegen,
geeft diepe zin aan mijn bestaan.
Zij is nabij op al m'n wegen;
o mocht ik in haar licht steeds gaan.
In woord en daad, in heel mijn wezen
zij U, o Macht der liefde, geprezen.¹⁰

De gemeenschap

Religiositeit vormt de basis van het apostolisch-zijn. Daarbij beschouwen apostolischen de vertaling van religiositeit naar het dagelijks leven als hun belangrijkste opdracht. Apostolischen bezoeken daarom regelmatig de plaats

---

⁹ Apostolisch Genootschap, Mannenkoorlied 7: De grootsheid beleven,
<https://www.apgen.nl/over-ons/muziekbieb/mannenkoor/7.-de-grootsheid-beleven/>

¹⁰ Apostolisch Genootschap, Gemengdkoorliederen nr. 1: Macht der liefde.
<https://www.apgen.nl/over-ons/muziekbieb/gemengdkoorliederen/1.-macht-der-liefde/>

van samenkomst van hun apostolische gemeenschap om een bijeenkomst, de eredienst, bij te wonen.

Kenmerkend is dat in de eredienst zelden rechtstreeks het religieuze wordt besproken, maar dat het religieuze gevoel en besef steeds onmiskenbaar de toon zet. Het gaat hier om ontmoetingen in openheid en kwetsbaarheid die een beleving van inspiratie, verbondenheid, dankbaarheid en zingeving beogen. Deze belevingen kunnen tot vernieuwde voornemens voor de dagelijkse praktijk van het leven leiden.

Wij menen dat een eredienst aan kracht en waarde wint als bij een verteld verhaal of geschetste praktijksituatie aangegeven wordt hoe dit toepasbaar is in ieders leven en wat de religieuze wortels ervan zijn. Als het religieus gevoel geraakt wordt, zal de ziel open staan voor wezenlijke wijziging. Wanneer daarbij het religieus besef wordt aangesproken, is er de bereidheid het eigen denken en handelen te herzien. Als dit proces herhaaldelijk plaatsvindt, ontstaat een hoger ethisch besef uitmondend in een mooiere levensstijl.

De onderlinge verbondenheid tussen de leden van de gemeenschap, zusters, broeders en jongeren, speelt ook een belangrijke rol. Luisteren, spreken, muziek, rituelen en onderlinge verbondenheid helpen om de richting van handelen in het eigen leven te bepalen. Deze verbondenheid kan ook op andere momenten dan tijdens de eredienst beleefd worden.

De religieuze cultuur van apostolische gemeenschappen heeft een inspirerende functie, namelijk om waarden te benadrukken die men in het eigen gedrag tot uitdrukking wil brengen. Het gaat dan om waarden als liefde en universele verbondenheid. Uiteindelijk zijn de persoonlijke keuzes die een apostolische naar de geest van deze cultuur in het eigen leven wil maken het belangrijkste.

De waarde van de gemeenschap is dat ze stimuleert om vanuit religieus gevoel en besef een zinvol leven te leiden.

Een gebed

God, ik ben dankbaar dat ik leven mag.
Laat me vandaag gevoelig zijn voor het vele goede dat ik kreeg en krijg.
Laat me vandaag de wijsheid hebben om goede beslissingen te nemen.
Laat me vandaag een juist aanvoelen hebben voor wat de ander nodig heeft.
Laat me vandaag woorden vinden om mijn waardering te tonen.
Laat me vandaag een bruggenbouwer zijn die liefdevol verbindt.
Daar zet ik me voor in en strek ik me naar uit.
Amen.¹¹

Verantwoording. Dit artikel is geschreven door Cees Bruggink, Rob Tijdeman en Chris de Werd op basis van gesprekken in de commissie Zingeving. Daarbij is gebruikt van reacties van commissieleden, Annette van Dijk, Beate Haas, Christine Tichelaar en Ronald de Waal op eerdere versies van dit artikel.

---

¹¹ Persoonlijk gebed van Rob Tijdeman.